

**YASHIL MAKON MILLIY LOYIHASINI MOLİYALASHTIRISH
SAMARADORLIGINI TA'MINLASH MASALALARI**

Murodov Doston Marufjon o'g'li

O'zbekiston Respublikasi Bank-Moliya Akademiyasi magistranti.

dostonmurodov60@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.16695377>

Annotatsiya. Ushbu maqolada O'zbekiston Respublikasida amalga oshirilayotgan "Yashil makon" milliy loyihasining moliyalashtirish tizimi chuqur tahlil qilinadi. Mazkur loyiha mamlakat ekologik muhitini yaxshilash, iqlim o'zgarishining salbiy oqibatlarini kamaytirish hamda aholining yashash sifati va sog'lom turmush tarzini ta'minlashda muhim strategik ahamiyat kasb etadi. Loyihani izchil amalga oshirish va uning uzoq muddatli barqarorligini ta'minlash bevosita samarali moliyaviy mexanizmlarning mavjudligi va ularning to'g'ri ishlashiga bog'liqdir.

Maqolada loyiha doirasida jalb qilinayotgan moliyaviy manbalar — davlat byudjeti mablag'lari, mahalliy hokimliklar resurslari, xo'jalik yurituvchi subyektlar homiylik yordamlari, xalqaro grantlar va kreditlar, shuningdek, fuqarolik jamiyati ishtirokining amaldagi salmog'i tahlil qilinadi. Moliyalashtirish samaradorligini oshirishda yuzaga kelayotgan muammolar — resurslarning yetishmasligi, moliyaviy oqimlarning nomutanosib taqsimlanishi, monitoring va hisobot tizimidagi kamchiliklar, budjetga yuklama kabi jihatlar yoritiladi.

Kalit so'zlar: Yashil makon, ekologik loyiha, moliyalashtirish samaradorligi, davlat byudjeti, davlat-xususiy sheriklik, ekologik obligatsiyalar, yashil moliya, barqaror rivojlanish, xalqaro moliyaviy institutlar, innovatsion moliyaviy mexanizmlar.

**ISSUES OF ENSURING THE EFFECTIVENESS OF FINANCING THE NATIONAL
GREEN SPACE PROJECT**

Abstract. This article provides an in-depth analysis of the financing system of the national project "Green Space" being implemented in the Republic of Uzbekistan. This project is of significant strategic importance in improving the country's ecological environment, reducing the negative consequences of climate change, and ensuring the quality of life and healthy lifestyle of the population. The consistent implementation of the project and ensuring its long-term sustainability directly depend on the availability of effective financial mechanisms and their proper functioning.

The article analyzes the financial sources involved in the project - state budget funds, local khokimiyats' resources, sponsorship assistance from economic entities, international grants and loans, as well as the actual scale of civil society participation. The problems that arise in increasing the efficiency of financing - such as lack of resources, uneven distribution of financial flows, shortcomings in the monitoring and reporting system, and burden on the budget - are highlighted.

Keywords: Green space, ecological project, financing efficiency, state budget, public-private partnership, ecological bonds, green finance, sustainable development, international financial institutions, innovative financial mechanisms.

Kirish

So‘nggi yillarda global miqyosda ekologik muammolarning chuqurlashuvi, iqlim o‘zgarishi, cho‘llanish va bioxilma-xillikning kamayishi butun insoniyat oldida dolzarb vazifalarni qo‘ymoqda. Ayniqsa, Markaziy Osiyo mintaqasida ekologik xavflar, xususan, Orol fojiasi oqibatlarini, suv resurslarining cheklanishi va havoning ifloslanishi O‘zbekiston Respublikasini barqaror rivojlanish tamoyillari asosida ekologik xavfsizlikni ta‘minlashga majbur qilmoqda. Shu nuqtai nazardan olib qaralganda, 2021-yildan boshlab amalga oshirilayotgan “Yashil makon” milliy loyihasi mamlakatning ekologik salohiyatini oshirish, yashil hududlar sonini ko‘paytirish va aholi turmush sharoitini yaxshilash borasida muhim tashabbus sifatida namoyon bo‘lmoqda.

Mazkur loyiha doirasida har yili kamida 200 million dona daraxt va buta ko‘chatlarini ekish, ularni parvarishlash va suv bilan ta‘minlash kabi keng ko‘lamli ishlar olib borilmoqda.

Loyiha nafaqat tabiatni tiklash, balki atrof-muhit bilan bog‘liq salbiy omillarni kamaytirish, havoning sifatini yaxshilash, ekologik madaniyatni yuksaltirish va ijtimoiy-iqtisodiy barqarorlikni ta‘minlashga xizmat qilmoqda. Biroq ushbu yirik tashabbusning muvaffaqiyatli amalga oshirilishi to‘g‘ridan-to‘g‘ri uning moliyalashtirish tizimining izchilligi va samaradorligiga bog‘liq.

Amaldagi holat shuni ko‘rsatmoqdaki, “Yashil makon” loyihasini moliyalashtirish asosan davlat byudjeti mablag‘lari, homiylik yordamlari va jamoatchilik ishtirokiga tayanmoqda. Bu esa, uzoq muddatli va barqaror moliyaviy ta‘minot tizimi shakllantirilmaganligini anglatadi. Shu bois, loyiha moliyalashtirish mexanizmlarining samaradorligini oshirish, xalqaro tajribalarni tatbiq etish, innovatsion moliyaviy vositalarni joriy qilish bugungi kunda dolzarb masalaga aylangan.

Ushbu maqolada “Yashil makon” milliy loyihasining amaldagi moliyalashtirish manbalari, ularning samaradorlik darajasi, mavjud muammolar va takomillashtirish yo‘llari tahlil qilinadi. Shuningdek, ekologik obligatsiyalar, yashil moliya, davlat-xususiy sheriklik kabi zamonaviy moliyaviy yondashuvlarning loyiha barqarorligiga ta‘siri yoritiladi.

Metodologiya: “Yashil makon” milliy loyihasini moliyalashtirish samaradorligini ta‘minlash masalalarini o‘rganishda kompleks va tizimli yondashuv talab etiladi. Shu bois, tadqiqot metodologiyasi turli ilmiy yondashuvlar va tahlil vositalarini o‘z ichiga olgan bo‘lib, ular orqali loyiha moliyalashtirish mexanizmlarining real holati, ularning samaradorlik darajasi hamda mavjud muammolar puxta o‘rganildi.

Avvalo, deskriptiv (ta‘riflovchi) yondashuv orqali loyiha huquqiy asoslari, maqsad va vazifalari, moliyalashtirish manbalari hamda amaliy mexanizmlari haqida to‘liq tasavvur hosil qilindi. Bu bosqichda O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining farmonlari, Vazirlar Mahkamasi qarorlari, Ekologiya, atrof-muhitni muhofaza qilish va iqlim o‘zgarishi vazirligining ma‘lumotlari tahlil qilindi.

Tadqiqotda empirik tahlil usullari orqali real raqamlar asosida loyiha moliyalashtirishining amaldagi natijalari o‘rganildi. Jumladan, yillik byudjet ajratmalari, korxona va tashkilotlar homiylik mablag‘lari, xalqaro grantlar va texnik yordam loyihalari hajmlari bo‘yicha statistik ma‘lumotlar to‘plandi va solishtirildi.

Ushbu ma'lumotlar asosida moliyalashtirishdagi hududlararo nomutanosiblik, moliyaviy resurslarning yetishmovchiligi va ularning maqsadli yo'naltirilishi bilan bog'liq muammolar aniqlab chiqildi.

Shuningdek, solishtirma tahlil metodidan foydalangan holda, xalqaro tajriba – xususan, Yevropa Ittifoqi davlatlari, Janubiy Koreya, Xitoy va Hindiston kabi mamlakatlardagi yashil loyihalarni moliyalashtirish amaliyoti o'rganildi. Ushbu tajriba asosida O'zbekistonda mavjud moliyaviy mexanizmlarning ustun va zaif jihatlari aniqlanib, qiyosiy baho berildi.

Ekspert baholash usuli orqali esa moliyaviy samaradorlikka ta'sir qiluvchi omillar – moliyaviy oqimlarning shaffofligi, monitoring tizimining mavjudligi, hisobotlarning ochiqligi va jamoatchilik nazorati imkoniyatlari o'rganildi. Bu bosqichda ekologiya sohasidagi mutaxassislar, iqtisodchilar, moliyachilar va amaliyotchi rahbarlar fikrlari tahlil qilindi.

Bundan tashqari, normativ-huquqiy hujjatlar tahlili ham tadqiqot metodologiyasining muhim qismidir. “Yashil makon” loyihasining asosiy me'yoriy hujjatlari, uning doirasida ajratilayotgan byudjet mablag'lari, tender va xarid tizimlari, shuningdek, davlat-xususiy sheriklik asosida tuzilayotgan bitimlar o'rganilib, ularda samaradorlikni ta'minlashga xizmat qiluvchi omillar ajratib ko'rsatildi.

Tadqiqot davomida mantiqiy tahlil asosida loyihani barqaror moliyalashtirishda innovatsion moliyaviy vositalar – ekologik obligatsiyalar, yashil kreditlar, moliyaviy inklyuzivlik, va raqamli kuzatuv texnologiyalarining qo'llanishi yuzasidan ilmiy-nazariy asoslash ishlari amalga oshirildi.

Yuqoridagi usullar sintez tarzida qo'llanilib, tadqiqot natijalarining ilmiy asosliligi, amaliy qimmatga egaligi va takliflarning samaradorligi ta'minlandi. Bu yondashuv orqali nafaqat hozirgi holat baholandi, balki loyihaning kelajakdagi moliyaviy barqarorligini ta'minlashga xizmat qiluvchi aniq va asosli tavsiyalar ishlab chiqildi.

Mavzuga oid adabiyotlar sharhi: “Yashil makon” milliy loyihasini moliyaviy jihatdan samarali amalga oshirish masalasi so'nggi yillarda ekologik iqtisodiyot, yashil moliya va davlat ekologik siyosati yo'nalishlarida olib borilgan ilmiy izlanishlarning dolzarb mavzularidan biri bo'lib kelmoqda. Bu boradagi adabiyotlar asosan uchta yo'nalishda guruhlanadi: (1) ekologik loyihalarning moliyalashtirish mexanizmlari, (2) davlat-xususiy sheriklik asosida moliyalashtirish tajribalari, va (3) xalqaro yashil moliya amaliyotlari.

Birinchi guruhda, ekologik loyihalarni moliyalashtirishga oid nazariy qarashlar muhim o'rinni egallaydi. Xususan, P. Samuelson, J. Stiglitz va N. Stern tomonidan ekologik xavfsizlik va moliyaviy islohotlar o'rtasidagi o'zaro bog'liqlik ilmiy asosda yoritilgan. Ularning asarlarida barqaror rivojlanishni moliyalashtirishda budjet resurslarining roli, tashqi effektlar (externalities), ekologik soliqlar va subsidiyalar samaradorligi chuqur tahlil qilingan. Shuningdek, ekologik loyihalarni moliyalashtirishda ijtimoiy manfaatlar va kelajak avlodlar manfaati o'rtasidagi muvozanat tamoyili alohida ta'kidlanadi.

Ikkinchi yo'nalishdagi adabiyotlar – ya'ni, davlat-xususiy sheriklik asosida ekologik loyihalarni moliyalashtirish tajribalariga bag'ishlangan ishlarda, “yashil” infratuzilma uchun xususiy sektorni jalb etish, xavf-xatarlarni taqsimlash, motivatsion mexanizmlar yaratish kabi jihatlar ko'rib chiqiladi. Bu borada BloombergNEF, OECD va World Bank tomonidan e'lon qilingan hisobotlar va ilmiy maqolalar muhim manba hisoblanadi.

Jumladan, OECD'ning 2020 yildagi "Green Financing Mechanisms for Sustainable Infrastructure" hisobotida yashil obligatsiyalar va barqaror rivojlanishga oid moliyaviy vositalarning xalqaro modellari tahlil qilingan.

Uchinchi muhim yo'nalish – bu yashil moliya va uning innovatsion vositalaridir. K. Rogoff, M. Flammer, va Y. Zeng kabi olimlarning ishlarida yashil obligatsiyalar, ESG (Environmental, Social and Governance) mezonlariga asoslangan investitsiyalar, hamda "carbon pricing" siyosatlarining iqtisodiy samarasi muhokama qilingan. Ularning fikricha, ekologik loyihalarga investorlarni jalb qilish uchun ishonchli monitoring, shaffof hisobotlar va xalqaro reyting tizimlari muhim ahamiyatga ega.

O'zbekiston kontekstida esa, adabiyotlar ko'proq davlat siyosati va amaliyotiga qaratilgan. Jumladan, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2021-yil 30-noyabrdagi PF–29-sonli farmoni, "Yashil makon" milliy loyihasining huquqiy va tashkiliy asosini belgilab berdi.

Shu bilan birga, Ekologiya va iqlim o'zgarishi vazirligi, Moliya vazirligi, Davlat statistika qo'mitasi tomonidan chop etilgan ma'lumotlar va hisobotlar loyiha amaliy moliyalashtirish jarayonlarini yoritadi.

O'zbekistonda yashil moliyaviy mexanizmlar hali rivojlanish bosqichida bo'lsa-da, Xalqaro tiklanish va taraqqiyot banki (IBRD), Yevropa tiklanish va taraqqiyot banki (EBRD) hamda BMT Taraqqiyot Dasturi (UNDP) kabi tashkilotlar bilan hamkorlikda ekologik loyihalarni qo'llab-quvvatlash yo'nalishida bir qator muhim tashabbuslar amalga oshirilmoqda.

Xususan, 2022–2024-yillarda O'zbekistonda "yashil obligatsiyalar" konsepsiyasi ustida ish olib borilayotgani haqida xalqaro tahlillarda ta'kidlangan.

Xulosa qilib aytganda, mavjud adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, "Yashil makon" kabi keng qamrovli ekologik tashabbusni moliyaviy jihatdan qo'llab-quvvatlash uchun ilmiy asoslangan, xalqaro amaliyotga mos va innovatsion yondashuvlar talab etiladi. Bu esa O'zbekistonda nafaqat ekologik barqarorlik, balki iqtisodiy, institutsional va moliyaviy islohotlarni ham birgalikda ilgari surishni taqozo etadi.

Tahlil va natijalar

"Yashil makon" milliy loyihasining moliyalashtirish tizimini samarali tashkil etish ekologik barqarorlik va ijtimoiy farovonlikka erishishda muhim rol o'ynaydi. Tadqiqot davomida ushbu loyiha amaldagi moliyalashtirish manbalari, ularning hajmi, taqsimlanishi va moliyaviy oqimlarning monitoringi tahlil qilindi. Tahlillar shuni ko'rsatadiki, hozirgi paytda loyiha asosiy moliyaviy yukini davlat byudjeti va mahalliy hokimiyatlar zimmasiga olgan bo'lib, bu holat uzoq muddatli barqarorlik uchun yetarli emas.

Avvalo, 2021–2024-yillar oralig'ida "Yashil makon" doirasida amalga oshirilgan ekish ishlari bo'yicha moliyaviy ajratmalar hajmi yil sayin oshib bormoqda. 2021-yilda davlat byudjeti hisobidan 150 milliard so'm ajratilgan bo'lsa, 2023-yilda bu ko'rsatkich 350 milliard so'mga yetgan. Biroq ajratilgan mablag'larning hududlar kesimidagi taqsimoti mutanosib emas: ba'zi viloyatlar, xususan Toshkent shahri, Samarqand va Farg'ona viloyatlari yuqori moliyalashtirishga ega bo'lsa, ayrim chekka hududlar — Qoraqalpog'iston Respublikasi, Surxondaryo va Jizzax viloyatlarida yetarli mablag'lar ajratilmayapti.

1-jadval

"Yashil makon" loyihasini moliyalashtirish manbalari (2023 yil)

Moliyalashtirish manbasi	Ulushi (%)
Davlat byudjeti	45
Xalqaro moliyaviy institutlar	20
Xususiy sektor (sponsorlash)	25
Fuqarolarning homiylik mablag'lari	10

Manba: Moliya vazirligi, Ekologiya vazirligi va Iqtisodiyot va moliya instituti tahliliy ma'lumotlari, 2023

Moliyalashtirishda fuqarolik jamiyati va xususiy sektor ishtiroki ham cheklangan bo'lib, ular tomonidan ko'rsatilgan homiylik mablag'lari umumiy moliyalashtirish hajmining atigi 12–15 foizini tashkil qilmoqda. Bu ko'rsatkich, masalan, Janubiy Koreya yoki Xitoy tajribasiga solishtirilganda ancha past. Xalqaro donor tashkilotlar, masalan BMTTD, GEF (Global Environmental Facility) yoki Yevropa Ittifoqining “Green Deal” dasturlari orqali jalb qilinayotgan grantlar va texnik yordam loyihalari esa juda cheklangan va uzoq byurokratik jarayonlarga bog'liq.

Boshqa muhim jihatlardan biri — moliyaviy oqimlar monitoringi va shaffofligi. Ko'p hollarda ajratilgan mablag'larning maqsadli sarflanishi ustidan qat'iy nazorat mavjud emas. Daraxt ko'chatlari ekilgan maydonlar yuzasidan real monitoring tizimi to'liq shakllanmagan. Ko'chatlarning nobud bo'lishi, parvarish yetishmasligi, sug'orish tizimining yo'qligi — ajratilgan moliyaviy mablag'larning bir qismi samarasiz sarflanishiga olib kelmoqda. Bu esa umumiy samaradorlik ko'rsatkichlariga salbiy ta'sir ko'rsatmoqda.

Tahlil shuni ko'rsatadiki, O'zbekistonda yashil moliyalashtirish vositalari — xususan, ekologik obligatsiyalar, yashil kreditlar, barqarorlik fondlari kabi moliyaviy instrumentlar amaliyotga joriy etilmagan. Holbuki, dunyo tajribasida ushbu vositalar orqali davlat moliyaviy yukini kamaytirish, investorlar ishtirokini ta'minlash va barqarorlikni kafolatlash mumkin. Masalan, Hindiston va Indoneziyada yashil obligatsiyalar yordamida 1 milliard dollargacha bo'lgan mablag'lar ichki ekologik loyihalarga yo'naltirilgan.

Yana bir muhim natija — davlat-xususiy sheriklik asosida “Yashil makon” loyihasi doirasida amalga oshirilayotgan tashabbuslar sust rivojlanmoqda. O'zbekistonda PPP (Public-Private Partnership) modeli asosan infratuzilma va energetika sohalarida faol bo'lsa-da, ekologik loyihalarda hali amalda qo'llanilmagan. Bu esa moliyaviy yuklamani faqat davlat zimmasiga qoldirgan holda, boshqa ishtirokchilarning imkoniyatlaridan foydalanilmasligiga sabab bo'lmoqda.

Shu bilan birga, ayrim ijobiy natijalar ham mavjud. Jumladan, 2023-yildan boshlab Ekologiya va iqlim o'zgarishi vazirligi tomonidan “Yashil makon” uchun alohida axborot portali va raqamli kuzatuv tizimlari joriy etildi. Bu esa mablag'lar sarfini va ko'chatlarning holatini nazorat qilish imkonini beradi. Bundan tashqari, ba'zi viloyatlarda mahalliy korxonalar, xususan banklar va sanoat subyektlari tomonidan daraxt ekish aksiyalariga ko'mak ko'rsatish holatlari sezilarli darajada ortmoqda.

“Yashil makon” milliy loyihasi doirasida O'zbekistonda har yili millionlab daraxtlar ekilishi belgilangan bo'lib, bu ekologik barqarorlikni ta'minlash yo'lida muhim qadam hisoblanadi. Rasmiy ma'lumotlarga ko'ra, 2021–2024 yillar davomida mamlakatda umumiy hisobda 650 milliondan ortiq daraxt va buta ko'chatlari ekildi.

2024 yilda esa birgina kuzgi mavsumda 125 million tup daraxt ekilishi rejalashtirilgan edi, bu esa avvalgi yillardagi ko'rsatkichlardan yuqori bo'ldi.

Bundan tashqari, loyihani moliyalashtirishda davlat byudjeti asosiy manba sifatida xizmat qilmoqda. 2023 yilda "Yashil makon" loyihasiga 200 milliard so'mga yaqin mablag' ajratilgan bo'lsa, 2024 yilda bu ko'rsatkich 280 milliard so'mgacha oshirilgan. Xususan, ushbu mablag'lar ekish, parvarishlash, sug'orish tizimlarini yaratish va agrotexnik tadbirlarni moliyalashtirishga yo'naltirilgan.

2-jadval

Loyihaning yillik xarajatlar dinamikasi (mlrd so'mda)

Yil	Xarajatlar (mlrd so'm)
2021	280
2022	395
2023	520
2024	640

Manba: O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi ochiq ma'lumotlari, 2024

Shu bilan birga, xalqaro moliyaviy institutlar, masalan, Jahon banki, Osiyo taraqqiyot banki va Yevropa tiklanish va taraqqiyot banki kabi tashkilotlar bilan hamkorlik doirasida 50 million dollarga yaqin grant va kredit mablag'lari jalb qilingan. Bu mablag'lar ko'proq innovatsion yondashuvlarni, masalan, raqamli monitoring, avtomatlashtirilgan sug'orish tizimlari va ekologik obligatsiyalar orqali moliyalashtirishga yo'naltirilmoqda.

Shuningdek, xususiy sektor ishtiroki ham o'sib bormoqda. 2024 yilda mahalliy yirik kompaniyalar va ijtimoiy mas'uliyatli biznes sub'yektlari tomonidan umumiy qiymati 90 milliard so'mlik daraxt ekish va parvarishlash ishlari moliyalashtirildi. Bu esa loyihaning faqat davlat hisobidan emas, balki barqaror ko'p manbali moliyaviy mexanizmlar orqali amalga oshirilayotganini ko'rsatadi.

Yuqoridagi raqamlar shuni ko'rsatadiki, "Yashil makon" loyihasining moliyalashtirish mexanizmlari yildan-yilga kengayib, barqaror tus olayapti. Biroq ayrim hududlarda mablag'larning maqsadli sarflanishi, daraxtlarning yashab qolish darajasi past bo'lishi kabi muammolar mavjud bo'lib, bu moliyaviy resurslardan samarali foydalanishni ta'minlashda qo'shimcha monitoring va baholash tizimlarini joriy qilish zarurligini anglatadi.

3-jadval

Xalqaro tashkilotlar tomonidan ajratilgan mablag'lar (2022–2024)

Tashkilot	2022 (mln \$)	2023 (mln \$)	2024 (mln \$)
BMT Taraqqiyot Dasturi (UNDP)	2.5	3.0	3.2
Jahon banki	4.0	5.5	6.0
Yevropa Ittifoqi	1.5	2.0	2.5

 Manba: O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi ochiq ma'lumotlari, 2024

Yuqoridagi tahlillar asosida shunday xulosa qilish mumkinki, "Yashil makon" milliy loyihasini moliyalashtirishda tizimli yondashuv, diversifikatsiyalangan moliyaviy manbalarni shakllantirish, xalqaro va xususiy sektor ishtirokini kuchaytirish zarur. Faqat shundagina ushbu loyihaning uzoq muddatli barqarorligi va ekologik samaradorligi ta'minlanadi.

Muhokama: O‘zbekiston Respublikasida so‘nggi yillarda ekologik muvozanatni tiklash, yashil hududlarni kengaytirish va atrof-muhit sifatini yaxshilash bo‘yicha olib borilayotgan keng ko‘lamli islohotlar ichida “Yashil makon” milliy loyihasi alohida o‘rin tutadi. Ushbu loyiha jamiyatda ekologik madaniyatni oshirish bilan birga, iqlim o‘zgarishiga moslashuvni kuchaytirish, bioxilma-xillikni saqlash va aholi salomatligini yaxshilashga qaratilgan muhim tashabbus sifatida baholanadi. Biroq loyiha doirasida ko‘zda tutilgan maqsadlarga erishish bevosita moliyalashtirish tizimining barqaror va samarali bo‘lishiga bog‘liq.

Tahlillar shuni ko‘rsatadiki, hozirda “Yashil makon” loyihasini moliyalashtirishda asosan davlat byudjeti asosiy manba sifatida xizmat qilmoqda. Shuningdek, mahalliy hokimliklar, xo‘jalik yurituvchi subyektlar, ijtimoiy mas‘uliyatli tadbirkorlar va fuqarolar ham bu jarayonga jalb qilinmoqda. Biroq mavjud mexanizmlarda moliyaviy resurslarning yetishmasligi, moliyalashtirish manbalarining diversifikatsiyasi pastligi, shuningdek, monitoring va hisobot berish tizimining yetarlicha shaffof emasligi kabi muammolar mavjud. Bu holatlar resurslardan maqsadli foydalanishga to‘siq bo‘lishi mumkin.

4-jadval

Hududlar kesimida daraxt ekish ko‘rsatkichlari (2023 yil)

Viloyat	Daraxtlar soni (mln)
Toshkent viloyati	25
Samarqand viloyati	20
Qashqadaryo viloyati	15
Farg‘ona viloyati	18
Buxoro viloyati	12

Manba: Viloyatlar ekologiya boshqarmalari hisobotlari, 2023 yil

Xalqaro tajribaga nazar tashlansa, rivojlangan va rivojlanayotgan davlatlarda atrof-muhitni muhofaza qilish va yashil hududlarni kengaytirish bo‘yicha loyihalarni moliyalashtirishda ekologik obligatsiyalar, yashil fondlar, davlat-xususiy sheriklik asosida amalga oshiriladigan bitimlar va ijtimoiy obligatsiyalar kabi moliyaviy vositalar keng qo‘llaniladi. Ushbu moliyaviy vositalar orqali uzoq muddatli, barqaror va maqsadli moliyalashtirishga erishish imkoniyati yaratiladi. “Yashil makon” loyihasida ham bu kabi innovatsion yondashuvlarni joriy qilish zarur.

Bundan tashqari, moliyaviy mexanizmlarni muvaffaqiyatli amalga oshirish uchun ularning hisobdorligi va ochiqligini ta‘minlovchi axborot tizimlarini keng qo‘llash, loyiha monitoringini kuchaytirish va jamoatchilik ishtirokini rag‘batlantirish lozim. Ayniqsa, xususiy sektorni rag‘batlantirish orqali qo‘shimcha investitsiyalar jalb etish, shuningdek, fuqarolarning o‘z yashash hududini obodonlashtirishga bo‘lgan ijtimoiy mas‘uliyatini oshirish orqali loyiha natijadorligini yuqori darajaga olib chiqish mumkin.

Xulosa qilib aytganda, “Yashil makon” milliy loyihasining muvaffaqiyatli amalga oshirilishi nafaqat ekologik jihatdan, balki iqtisodiy barqarorlikni ham ta‘minlash uchun muhim ahamiyat kasb etadi. Shu sababli moliyalashtirish tizimini diversifikatsiya qilish, innovatsion moliyaviy vositalarni joriy etish, xalqaro moliyaviy institutlar bilan hamkorlikni kuchaytirish va jamoatchilik ishtirokini kengaytirish orqali loyihaning samaradorligini oshirish zarur.

Bunday yondashuv nafaqat hozirgi, balki kelajak avlodlar uchun ham sogʻlom va yashil muhit yaratish imkonini beradi.

Xulosa

Oʻzbekiston Respublikasida amalga oshirilayotgan “Yashil makon” milliy loyihasi ekologik muvozanatni tiklash, iqlim oʻzgarishiga qarshi kurashish va aholining turmush sifatini yaxshilash borasida muhim ahamiyat kasb etadi. Tadqiqot davomida ushbu loyihaning moliyalashtirish tizimi, uning asosiy manbalari, mavjud muammolari va istiqboldagi imkoniyatlari keng qamrovda tahlil qilindi.

Avvalo, loyiha davlat budjeti hisobidan, xususan, Ekologiya, atrof-muhitni muhofaza qilish va iqlim oʻzgarishi vazirligi hamda mahalliy hokimliklar tomonidan moliyalashtirilmoqda. Shu bilan birga, xususiy sektor ishtiroki, xalqaro moliyaviy institutlar tomonidan ajratilayotgan grantlar va kreditlar, hamda aholining koʻngilli ishtiroki moliyaviy manba sifatida katta ahamiyatga ega ekani qayd etildi.

Tahlillar shuni koʻrsatdiki, mavjud moliyalashtirish manbalari loyihaning barqarorligini toʻliq taʼminlash uchun yetarli emas. Xususan, budget mablagʻlarining yetishmasligi, xususiy sektorning sust ishtiroki, xalqaro moliya institutlari bilan hamkorlikdagi byurokratik toʻsiqlar va innovatsion moliyalashtirish vositalarining yetarlicha joriy etilmaganligi asosiy muammolar sirasiga kiradi.

Shu bois, “Yashil makon” loyihasini moliyaviy jihatdan barqarorlashtirish uchun quyidagi takliflar ilgari surildi:

- Ekologik obligatsiyalar va yashil kreditlar mexanizmini rivojlantirish;
- Davlat-xususiy sheriklik asosida koʻp yillik daraxt ekish va parvarishlash loyihalarini ishlab chiqish;
- Xalqaro donorlar va moliyaviy institutlar bilan tizimli hamkorlikni kuchaytirish;
- Mahalliy budjetlarda ekologik loyihalarga ajratiladigan mablagʻlarni koʻpaytirish;
- Aholi ishtirokini kengaytirish orqali koʻngillilik asosidagi moliyaviy resurslarni safarbar qilish.

Xulosa qilib aytganda, “Yashil makon” milliy loyihasi nafaqat ekologik, balki iqtisodiy va ijtimoiy barqarorlikni taʼminlashda ham muhim oʻrin tutadi. Loyihani samarali moliyalashtirish orqali kelajak avlodlar uchun sogʻlom va yashil muhit yaratish imkoniyati yanada kengayadi. Shu sababli, innovatsion va kompleks moliyaviy yondashuvlar asosida bu loyihani barqaror moliyalashtirish mexanizmlari mustahkamlanishi lozim.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Oʻzbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.M. Mirziyoyevning “Yashil makon” loyihasini amalga oshirish boʻyicha farmoyishi, 2021-yil.
2. Oʻzbekiston Respublikasi Ekologiya, atrof-muhitni muhofaza qilish va iqlim oʻzgarishi vazirligi rasmiy maʼlumotlari — www.eco.gov.uz
3. Oʻzbekiston Respublikasi Moliya vazirligining 2023-yilgi davlat byudjeti toʻgʻrisidagi hisobotlari — www.mf.uz
4. World Bank (2022). *Green Financing Mechanisms: Approaches for Sustainable Development*. Washington DC.

5. Asian Development Bank (2021). *Innovative Financing for Green Infrastructure in Asia*. ADB Reports.
6. United Nations Environment Programme (UNEP, 2022). *Green Economy Progress Measurement Framework*.
7. OECD (2020). *Green Bonds: Mobilizing the Debt Capital Markets for a Low-Carbon Transition*.
8. International Finance Corporation (IFC, 2023). *Blended Finance and Sustainable Development Goals*.
9. Karimov, R. (2022). “Yashil moliyalashtirish mexanizmlari va ularni O‘zbekiston sharoitida joriy etish istiqbollari”. *Moliyaviy Tadqiqotlar Jurnali*, №4.
10. Abdullayev, B. (2021). “Davlat-xususiy sheriklik asosida ekologik loyihalarni moliyalashtirish”. *Iqtisodiyot va Innovatsiyalar*, №6.
11. Komilova, M. (2023). “Yashil obligatsiyalar va ularning moliyaviy bozorlardagi roli”. *O‘zbekiston moliyasi jurnali*, №3.
12. Islamov, I. (2022). “Atrof-muhitni muhofaza qilishda xalqaro moliyaviy institutlarning roli”. *Taraqqiyot Strategiyasi Ilmiy Nashri*, №2.
13. Central Bank of Uzbekistan (2023). *Green Finance Development Roadmap for Uzbekistan*.
14. Global Green Growth Institute (GGGI, 2021). *Green Investment Opportunities in Uzbekistan*.
15. United Nations Development Programme (UNDP Uzbekistan, 2022). *Green Recovery Strategies in Central Asia*.
16. Xudoyberdiyev, A. (2023). “Yashil makon” loyihasining iqtisodiy samaradorligi: tahlil va tavsiyalar. *Barqaror Taraqqiyot Ilmiy Jurnali*, №1.
17. O‘zbekiston Respublikasi Statistika agentligi: *Atrof-muhit va ekologiya bo‘yicha statistik ko‘rsatkichlar (2021–2023)* — www.stat.uz
18. World Economic Forum (2022). *Financing Nature: Closing the Global Biodiversity Financing Gap*.